

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ БАНКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Мирослав Милосављевић¹*Факултет за правне и пословне студије Нови Сад*Јелена Милосављевић²

Резиме: *Због великог значаја банака у привредном систему и с озиром да се на основу банкарских послова остварују јавни и приватни интереси, у раду се изучава појмовно одређење банке, врсте банака, оснивање банке, управљање њеним радом и пословањем, индивидуализација банке, правно пословање, однос банке са клијентима и престанак банке.*

Приликом изучавања наведене области коришћен је, првенствено, нормативни метод, да би се сазнала садржина правних норми са којима се уређује област банкарства, пре свега у Републици Србији.

Кључне речи: *банка, оснивање, управљање, делатност, ризици.*

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Банка је најзначајнији субјект банкарског права који се бави банкарским пословима професионално, систематски, трајно и стручно, као основном делатношћу, ради стицања добити.

Банка је посебни привредни субјект, с обзиром да се може бавити само банкарским пословима, те да је њена делатност веома ризична и особена и подлеже посебном правном режиму.³

Поред банака, постоје и њихове асоцијације чији је циљ да се унапреде заједнички услови за успешан рад и развој банака.⁴

Банчини клијенти су, такође, субјекти банкарског права у ширем смислу и њих чине правна и физичка лица која учествују у банкарским пословима.⁵

1 Професор Факултета за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатаић“ у Новом Саду, Универзитета „Унион“ у Београду. Е-mail: m.milosavljevic-ns@hotmail.com

2 Докторанд Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду

3 Мирослав Милосављевић, *Право привредних друштава* (Нови Сад: 2011), 28

4 Милорад Бејатовић, *Банкарско право и хартије од вредности* (Нови Сад: 2008), 23

5 *Ibid*;

Када су у питању формалноправни извори, на банке се, пре свега примењује Закон о банкама, као посебан закон, док се одредбе Закона о привредним друштвима из 2011. године, као општег закона, које се односе на оснивање привредног друштва, на одговорност оснивача и других лица, на седиште и пословно име, на заступање и заступнике, на лица која имају дужност према друштву, на индивидуалну и деривативну тужбу и на информисање, објављивање и застарелост, као и одредбе тог закона које се односе на акције и друге хартије од вредности акционарског друштва, примењују на банке уколико нису у супротности са Законом о банкама.⁶

2. ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ БАНКЕ

Банка води порекло од латинске речи „banca“ што значи „сто за размену новца“ или клупа и први банкарски послови су обављани на тезгама на вашарима.⁷

У Лексикону страних речи и израза, наводи се да се банка на италијанском језику каже banco, на француском banque, на немачком Bank и да значи новчани завод, установа која ради са новцем, посредује у кредитним пословима, прима новац на штедњу, даје зајмове уз камату, купује и продаје хартије од вредности, страни новац итд.⁸

У правној и економској теорији постоји велики број различитих дефиниција банке, навешћемо неке.

Банка је привредна организација која обавља депозитне, кредитне и друге послове у вези са новцем.⁹

Банка је посебно привредно друштво у правној форми акционарског друштва, које обавља правне послове у вези са прометом новца и хартија од вредности и одређене услужне послове.¹⁰

Банке спадају у највећу и најзначајнију групу депозитних финансијских институција.¹¹

Пословне банке се дефинишу као специјализована акционарска друштва, која су посебни тржишни субјекти, која су регулисана посебним законом и која имају одређене карактеристике.¹²

6 Члан 3. Закона о банкама („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015)- ЗОБ

7 Ивица Јанковец, *Привредно право* (Београд: 1999), 85

8 Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза* (Београд: 1985), 101.

9 *Ibid*;

10 Славко Царић, *et al. Привредно право* (Нови Сад: 2016), 112.

11 Милорад Бејатовић, *Банкарско право и хартије од вредности* (Нови Сад), 23.

12 Мирко Васиљевић, *Компанијско право* (Београд: 200), 374

У Закону о банкама Републике Србије, банка се одређује као акционарско друштво са седиштем у Републици Србији које има дозволу за рад Народне Банке Србије и обавља депозитне и кредитне послове, а може обављати и друге послове у складу са законом.¹³

Анализом различитих дефиниција, можемо констатовати да банка има следеће основне карактеристике:

- банка се оснива у правној форми акционарског друштва, које представља друштво капитала, које је конституисано правним послом ради остварења заједничких циљева и интереса и на њу се примењује Закон о привредним друштвима из 2011. године,¹⁴ као општи закон и Закон о банкама, као посебни закон;
- банка је правни субјект који стиче својство правног лица даном уписа у регистар привредних субјеката, што указује да је творевина правног поретка и да је имовина потпуно одвојена од акционара;
- банка обавља, као друштво капитала, своју делатност ради стицања добити, што указује да нису битне персоналне карактеристике акционара банке, као што је то случај код друштава лица (Ортачко друштво и Командитно друштво), већ да је битан капитал који је подељен на акције које су у промету;
- банка обавља делатност која је утврђена статутом, у складу са законом и то депозитним и кредитним пословима, што спада у обавезну делатност, а може обављати и неке факултативне делатности;
- седиште банке је обавезно у домаћој држави.¹⁵

Банка у свом пословном имену мора имати реч „банка“ и нико осим ње не може у свом пословном имену имати и у обављању своје делатности употребити, односно користити реч „банка“ или изведеницу од те речи.¹⁶

Последњих деценија суштина банкарског пословања се значајно променила због све веће конкуренције на банкарском тржишту, глобализације и интернационализације пословања, увођења технолошких иновација у пословање банака, промена начина плаћања, процедура и начина плаћања (електронско плаћање) и др.¹⁷

У Републици Србији примењује се тренутно важећи Закон о банкама и низ других правних аката са којима се регулише област банкарства.¹⁸

13 ЗОБ

14 Објављен у „Сл. гласнику РС», бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. закон и 5/2015“

15 Васиљевић, *Компанијско право*, 374; Царић, *Привредно право*, 112-113.

16 Чл. 6 ЗОБ

17 Бејатовић, *Банкарско право и хартије од вредности*, 25.

18 На банке се примењују прописи из области: монетарне политике; финансијске стабилности; сервисирања јавног дуга; девизних послова; послова са иностранством; послова платног система

3. ВРСТЕ БАНАКА

Постоји више врста банака, зависно од критеријума који се прихвати и користи.

Банке се могу поделити према делатности на: емисионе (централне) и пословне (комерцијалне) банке. Пословне банке у односу са комитентима (физичким и правним лицима), непосредно обављају послове у вези са новцем. Пословне банке се деле на универзалне банке које обављају све врсте банкарских послова и специјализоване банке које обављају одређену врсту банкарских послова или у одређеној области привреде, тако да постоје: депозитне (које примају на чување новац, драгоцености, хартије од вредности, примају новац на штедњу и дају кредите грађанима); хипотекарне (дају кредите на основу обезбеђења њиховог враћања путем хипотеке на непокретности клијента), заложне (дају кредите на бази обезбеђења са покретним стварима и хартијама од вредности); аграрне, инвестиционе, спољнотрговинске и др. банке.¹⁹

Значајну улогу у систему сваке земље имају и развојне банке, као финансијске институције, које су првенствено оријентисане на понуду дугорочних капиталних извора за пројекте који генеришу позитивне екстерне ефекте, уколико приватни кредитори нису у могућности да у довољној мери или уопште не могу да изнесу адекватну финансијску конструкцију.²⁰

Пословне банке према подручју на коме обављају делатности деле се на: локалне, националне и међународне. Банке се могу поделити према томе каква овлашћења имају за обављање послова са иностранством, на банке са малим, средњим и великим овлашћењима.²¹

Народна банка Србије је централна банка, представља посебну финансијску установу у монетарном систему земље и њен правни положај, организација, овлашћење и функције, као и однос са органима Републике Србије, међународним организацијама и институцијама уређени су Законом о народној банци Републике Србије²². Она је самостална и независна у обављању своје функције која је утврђена законом и подлеже надзору

и др.

19 Јанковец, *Привредно право* 85

20 Предраг Стојановић, „Услуге развојних банака“, у *Зборник радова са научног скупа Право и услуге, са 8. мајског саветовања у организацији Правног факултета у Крагујевцу*, бр. 8 (Крагујевац: 2012), 187;

21 В. Поповић, *Међународни банкарски послови са аспекта обима овлашћења банака*, *Право и привреда* бр. 5-8/96, 606-514. Према: Васиљевић: *Компанијско право*, 378.

22 Закон је објављен у „Службеном гласнику РС“, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005, 44/2010, 76/2012, 106/2012 и 14/2015).

Народној скупштини Републике Србије, којој је одговорна за свој рад и пословање.

Народна банка Србије има седиште у Београду, док у свом саставу има организационе јединице, Управу за надзор и Завод за израду новчаница и кованог новца-Топчидер.²³

Народна банка обавља значајне функције: утврђује и спроводи монетарну и девизну политику; управља девизним резервама; издаје и одузима банкама дозволе за рад, врши контролу бонитета и законитост пословања пословних банака; издаје новчанице и ковани новац и управља токовима готовине; уређује, надгледа и унапређује несметано функционисање платног система; обавља послове, који су утврђени законом и уговором, за Републику Србију.

Повезаност националних привреда и њихова међузависност и условљеност, као и нестабилност финансијских тржишта, условљава да Народна банка Србије, својом регулативом и правилном монетарном и кредитном политиком, буде гарант одрживости стабилног и повољног пословног окружења.²⁴

Органи Народне банке Србије су: извршни одбор, гувернер и савет гувернера.²⁵

4. ОСНИВАЊЕ И РЕГИСТРАЦИЈА БАНКЕ

На оснивање банака примењују се, поред Закона о банкама и поједине одредбе Закона о привредним друштвима из 2011. године, те ће се у наставку рада анализирати наведени закони и други прописи. Банка се може, у нашем правном систему, основати искључиво у правној форми акционарског друштва и оснивачи банке могу бити домаћа и страна правна и физичка лица.²⁶

Страна правна и физичка лица могу основати банку код нас, у складу са законом са којим се уређују улагања²⁷, под условом узајамности, што подразумева да и наша правна и физичка лица могу основати банку у држави одакле потичу правна и физичка лица која хоће да оснују банку код нас.²⁸

23 Царић *et al*, *Привредно право*, 111.

24 Свето Пурић, „Централна банка и банкарске услуге“, у *Зборник радова са научног скупа Право и услуге, са 13. мајског саветовања у организацији Правног факултета у Крагујевцу*, бр. 13, (Крагујевац: 2017), 247.

25 Закон о Народној банци Србије - ЗОНБС

26 Миролуб Хацић. *Банкарство* (Београд: 2013), 111.

27 Закон о улагањима („Сл. гласник РС“, бр. 89/15)

28 Милосављевић, *Право привредних друштава*, 68

Банка је правно лице које се оснива оснивачким актом који представља изјаву воље једног или више лица за оснивање банке.

Оснивачки акт може бити у форми уговора, уколико банку оснива више оснивача, или одлуке, уколико је један оснивач.²⁹ Оснивачки акт је конститутивни акт и даје се у писаној форми, исти се потписује од стране оснивача и потписи оверавају код надлежног органа, у складу са законом са којим се уређује овера потписа.³⁰

Оснивачки акт банке садржи нарочито: пословно име (фирму) и седиште правног лица оснивача банке, односно име и пребивалиште физичког лица оснивача банке; пословно име и седиште банке; износ укупног оснивачког капитала банке у новчаном и неновчаном облику, као и удео сваког оснивача у том капиталу; послове које банка обавља (делатност); начин покрића губитка банке и друге обавезне елементе у складу са законом, односно податке, које може Народна банка Србије да пропише.³¹

Поред оснивачког акта, банка има и свој статут, који садржи елементе у складу са законом, односно податке које пропише Народна банка Србије.³² Дакле, у Републици Србији само акционарска друштва имају статут, док остале правне форме привредних друштава исти немају.

Уочава се да је Законом о банкама утврђено да је Народна банка овлашћена да прописује и друге обавезне елементе оснивачког акта и статута, што, свакако, није добро да се подзаконским актом уређује област која би требало да се уреди законом.

Да би се основала банка, неопходно је да оснивачи обезбеде одговарајућа средства и то како у новцу, тако и у неновчаном облику, као што су ствари и права који су у функцији банке (оснивачки капитал, тзв. „материјални супстрат“).³³ Оснивачки капитал је потребан да би се обезбедила сигурност и стабилност у пословању банке, а пре свега ради обезбеђења обавезе банке према својим клијентима.³⁴

Када се као улог уноси неновчани улог, тада процену његове вредности врши овлашћени судски вештак, ревизор или друго стручно лице које је од стране надлежног државног органа Републике овлашћено да врши процене.

Да би се основала банка потребно је обезбедити и неколико других услова (не само материјални и персонални супстрат и оснивачки акт), као

29 По претходним прописима да би се основала банка било је неопходно да постоје најмање два оснивача: Бејатовић, *Банкарско право и хартије од вредности*, 34. Васиљевић, *Компанијско право*, 374.

30 Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа („Сл. гласник РС“, бр. 93/2014 и 22/2015)

31 Чл., 13 ЗОБ

32 Чл., 14 ЗОБ

33 Чл., 12 ЗОБ

34 Милорад Бејатовић, *Привредно право* (Нови Сад: 2009), 151

што су одговарајући простор, техничка опремљеност, кадрови који су обучени за обављање банкарских послова и др.³⁵

Приликом оснивања банке постоје две фазе.

Прва фаза је доношење оснивачког акта, када је банка основана у форми предуштва, после чега оснивачи банке подносе Народној банци Србије захтев за прелиминарно одобрење за оснивање банке, уз који достављају неопходне податке на основу којих ће Народна банка проценити да ли ће издати или неће прелиминарно одобрење за оснивање банке.

Када банка изда прелиминарно одобрење за оснивање банке, тада оснивачи банке могу да обављају искључиво послове који су неопходни како би се испунили услови који су неопходни за добијање дозволе за рад банке, као и за њен упис у регистар.³⁶

Пошто оснивачи добију прелиминарно одобрење за оснивање банке, даљи поступак је подношење захтева за давање дозволе за рад банке. Уколико су испуњени сви услови, Народна банка издаје дозволу за рад банке.

Пошто су оснивачи добили дозволу за рад банке, исти морају сазвати оснивачку скупштину коју чине оснивачи банке. Оснивачи имају право гласа на оснивачкој скупштини сразмерно висини свог улога. На оснивачкој скупштини доноси се: статут банке; бирају се председник и чланови управног и извршног одбора банке; усвајају програм активности банке за период од три године и пословна политика банке; доноси одлука о првом издавању акција. Акти који су усвојени на оснивачкој скупштини достављају се на сагласност Народној банци Србије.³⁷

Овакав поступак оснивања банке указује да се ради о систему дозвола (тзв. „германски систем“), у коме надлежни државни орган (Народна банка) даје дозволу за оснивање банке, уколико су испуњени законом прописани услови за оснивање и када процени да је целисходно да се банка оснује и послује.³⁸

После добијања сагласности од Народне банке Србије на акте банке, наступа друга фаза у оснивању, када је неопходно да се банка упише у привредни регистар, који води Агенција за привредне регистре, како би стекла својство правног лица и сва права и обавезе с тим у вези.³⁹

Банка може да оснује филијале и представништва у Републици Србији, о чему обавештава Народну банку. Уколико банка оснива филијалу

35 Царић *et al.*, *Привредно право*, 113.

36 *Ibid*; и чл., 17. ст., 4. ЗОБ

37 Чл., 19 ЗОБ

38 У упоредном праву постоје још неки системи оснивања банака, као што су нормативни систем и систем државне одлуке.

39 У складу са Законом о упису у регистар привредних субјеката (*“Сл. гласник РС”*, бр. 99/2011 и 83/2014).

или представништво у иностранству, тада је дужна да тржи сагласност Народне банке.

Филијала је организациони део банке, без статуса правног лица, који обавља послове које може обављати банка. Представништво је организациони део банке у иностранству или стране банке у Републици Србији, без статуса правног лица, који не обавља послове које може обављати банка, већ послове истраживања тржишта, и који представља банку, односно страну банку чији је део.⁴⁰

Ради унапређивања сопственог пословања и усклађивања своје делатности банке, уговором, могу да оснују удружења, која имају својство правног лица и уписују се у регистар привредних субјеката

5. ДЕЛАТНОСТ БАНКЕ

Банка може да обавља само делатност која је изричито прописана законом и не може се бавити другим пословима, као што су, на пример производња, нити пружање услуга, осим услуга у вези са новцем и хартијама од вредности. Овакво законско решење је добро пошто се уважавају искуства банака из држава које имају успешну дугогодишњу тржишну привреду и развијен банкарски систем и избегавају наша лоша искуства када су се банке бавиле и другим делатностима, као што је трговина.

Банка може да обавља послове, уз претходну сагласност Народне банке Србије и то: депозитне послове (примање и полагање депозита); кредитне послове (давање и узимање кредита); девизне, девизно-валутне и мењачке послове; послове платног промета; издавање платних картица; послове с хартијама од вредности; брокерско-дилерске послове; издавање гаранција, авала и других облика јемства (гаранцијски посао); куповину, продају и наплату потраживања (факторинг, форфетинг и др.); послове заступања у осигурању; послове за које је овлашћена законом; друге послове који су сродни или повезани са претходно набројаним пословима а који су предвиђени статутом банке или оснивачким актом.⁴¹

Постоје и послови које може обављати само банка и нико други, као што су: примање депозита; давање кредита и издавање платних картица,⁴² на који начин се избегава могућност разних злоупотреба и незаконитог пословања.

40 Чл., 1 ЗОП

41 Чл., 4 ЗОБ

42 Чл., 5 ЗОБ

Дакле, за разлику од Народне банке чији је задатак да води рачуна о уравнотеженом развоју привреде и унутрашњој и спољној ликвидности, као и вредности домаће валуте, приоритет пословних банака је да у свом пословању обезбеди неопходну ликвидност и рентабилно пословање.⁴³

6. ОРГАНИ БАНКЕ

У банци је дошло до раздвајања власништва над капиталом од управљања банком и сматра се да њено успешно пословање претпоставља ефикасно управљање тим пословањем.⁴⁴

У банци постоји управљање пословањем банке и својинско управљање.⁴⁵

Савремене банке тржишне привреде карактерише више група носилаца различитих функција и то:

- Функција управљања капиталом, која припада акционарима банке,
- Функција управљања пословањем, која припада посебним ангажованим стручњацима, који се називају топ менаџерима, директори-ма, руководећим службеницима и сл.,
- Извршна функција, која припада, најчешће, средњим и нижим руководиоцима који непосредно извршавају послове организационог и управног карактера и
- Функцију надзора, коју, по правилу врши надзорни одбор у име власника акција.⁴⁶

Поједини аутори, управни одбор и извршни одбор банке сматрају органима управљања.⁴⁷ Ово је наглашено и у Закону о банкама.

Законом о банкама утврђени су обавезни органи банке: Скупштина, управни одбор, извршни одбор, одбор за праћење пословања банке (одбор за ревизију), кредитни одбор и одбор за управљање активом и пасивом.⁴⁸

У упоредном праву и правној и пословној пракси постоје два система управе и то једнодомни систем, који се још назива једностепени и дводомни систем или двостепени. Први је заступљен у англосаксонском правном систему и делу континенталног законодавства, док је други заступљен

43 Стојан Дабић, „Утицај банака на развој привреде“, *Правни живот*, бр. 10 (2005), 1162.

44 Синиша Варга, „Упоредно-правни преглед управљачке структуре привредних друштава“, *Правно-теорија и пракса*, бр 5-6, (2008), 23.

45 *Ibid.*,

46 Више: Мирослав Милосављевић, *Акционарско друштво* (Београд: 2006), 230

47 Царић *et al.*, *Привредно право*, 119.

48 Чл., 79 ЗОБ

у немачком правном систему и државама које су упућене на овај правни систем.⁴⁹

Код „чистог“ једнодомног система постоји само управни одбор (одбор директора), док код „једнодомнопополног система“ поред управног одбора, постоји и генерални директор. Код „чистог“ дводомног система постоје управни и надзорни одбор, док код „двodomнопополног“ система уз наведена два одбора постоји и генерални директор.⁵⁰

Постоје и системи у којима је остављено привредним субјектима да сами бирају модел (опција модела), а постоји и више других система.

Уочава се да је законско решење, са којим је утврђена управа банке, врло специфично и не одговара ни моделу који је прихваћен у Закону о привредним друштвима Републике Србије, који се односи на акционарска друштва, нити моделу који је у упоредном праву.

6.1. Скупштина банке

Скупштина је по хијерархији највиши орган банке.⁵¹ Њу чине акционари банке који имају право гласа, односно њихови представници.⁵² Да би представници могли да гласају у скупштини неопходно је да имају писмено пуномоћје.⁵³ Уколико акционари не би имали, сваки појединачно, потребан број акција за учешће у гласању, исти се могу удруживати ради стицања права гласа у скупштини преко заједничког пуномоћника.⁵⁴

Скупштина банке обавља послове, који су предвиђени законом.⁵⁵ Статутом се могу скупштини банке утврдити и друга права и обавезе, што не представља добро решење, с обзиром да би у том случају скупштина могла преузимати надлежности других органа банке, за чију реализацију није компетентна. Скупштина банке не може доношење одлука из своје надлежности пренети на друге органе банке, што представља добро решење, у противном када би та могућност постојала, долазило би до „бежања од одговорности“ чланова скупштине и слабљења општег система одговорности.

49 Мирко Васиљевић, „Приближавање система управе акционарских друштава у упоредном праву и пракси“, *Правна ријеч*, бр. 24, (2010), 496.

50 *Ibid.*,

51 Преовладава став у правној теорији и пословној пракси, да је сваки орган највиши у оквиру своје надлежности.

52 У праву Србије, право гласа имају акционари који су власници 1% или више акција. (члан 65. став 3. ЗОБ)

53 Према: Adam J.H. „Longman`s Concise Disctionarry og Business English“, Glazgov, 1985, 229. писмено пуномоћје се тражи и у Енглеском праву и може бити дато само за једну седницу скупштине или на неодређено време.

54 Зоран Арсић. „Скупштина акционарског друштва“, *Право и привреда*, бр. 3-4 (1998), 3

55 Чл., 66 ЗОБ

Послови скупштине банке могу се поделити у неколико група:

- послови нормативног карактера, као што су: доношење статута банке; усвајање пословне политике и стратегије банке; доношење пословника о свом раду.
- послови имовинског карактера су: усвајање финансијског извештаја банке и одлучивање о употреби и распоређивању остварене добити, односно покрићу губитака; одлучивање о повећању капитала банке, о улагањима капитала у другу банку или у друга правна лица, као и о висини улагања у основна средства банке;
- послови изборног карактера: именовање и разрешење управног одбора банке; именовање и разрешење спољног ревизора;
- послови статусног карактера: одлучивање о статусним променама и о престанку рада банке;
- послови општег карактера: остваривање захтева банке према органима банке или акционарима о накнади штете која је настала при оснивању банке или вођењу послова.⁵⁶

Анализом Закона о банкама Републике Србије, може се констатовати да постоји:⁵⁷ -оснивачка скупштина банке, која се одржава после пријема решења Народне банке Србије о давању дозволе за рад банке и чине је оснивачи и на истој се доноси статут банке, бирају се управни и извршни одбор банке, усваја програм активности и пословна политика банке и доноси одлука о првом издавању акција.

- редовно заседање скупштине банке одржава се најмање једном годишње.⁵⁸
- ванредно заседање скупштине која се може сазвати на захтев органа банке који је статутом банке овлашћен да сазове ванредно заседање скупштине или акционара банке с најмање 10% акција с правом гласа.

6.2. Органи управљања банком

Органи управљања банком су управни и извршни одбор банке.

6.2.1. Управни одбор

Управни одбор банке чини најмање пет чланова.

⁵⁶ Милосављевић, *Акционарско друштво*, 230

⁵⁷ Чл., 67- 70. ЗОБ

⁵⁸ Члановима од 331. до 363. Закона о привредним друштвима Србије, регулисано је сазивање, обавештавање и рад редовне седнице банке.

Лице које нема добру пословну репутацију и квалификације, које прописује Народна банка, не може бити члан управног одбора банке. Најмање три члана управног одбора банке морају имати одговарајуће искуство из области финансија, док најмање један члан управног одбора мора активно да зна српски језик и има пребивалиште на територији Републике Србије.⁵⁹ Као веома пожељне особине савремених чланова органа у банци истичу се: опште људске вредности, честитост, упорност, правичност и моралност.⁶⁰

Да би се извршило именовање управног одбора банке неопходно је да Народна банка да претходну сагласности на именовање члана управног одбора банке.⁶¹

Управни одбор банке има одређене надлежности, које су утврђене законом⁶² и своје седнице одржава најмање једном у три месеца. Уколико Народна банка захтева, управни одбор мора одржати ванредну седницу, на којој ће се разматрати одређени питања.⁶³

Решење које је предвиђено у Закону о банкама у коме је утврђено постојање управног одбора банке, одступа од решења које је предвиђено у Закону о привредним друштвима да не постоји управни одбор, као орган акционарског друштва. Овакво решење је усвојено најпре у Закону о јавним предузећима, са образложењем да се избегне запошљавање партијских кадрова, али не постоји оправдање за укидање управних одбора у акционарским друштвима општег типа (основаних према ЗОПД РС) и другим привредним друштвима, с обзиром да у њима чланове управних одбора нису постављале партије, већ скупштине као органи власника капитала.

6.2.2. Извршни одбор банке

Извршни одбор банке има најмање два члана у сталном радном односу са пуним радним временом, који се именују по поступку који се примењује и на избор и именовање чланова Управног одбора.

Председник извршног одбора банке представља и заступа банку и при закључивању правних послова и предузимању правних радњи из делокруга извршног одбора, обавезан је да обезбеди потпис једног члана тог одбора. Институт „обезбеђења потписа“ и овакав начин заступања је неубичајен у нашој правној и пословној пракси и представља вид ограничења овлашћења за заступање. Мишљења смо да овакво законско решење може довести до злоупотребе овлашћења за заступање.

59 Чл., 71 ЗОБ

60 Blanchard, K. „The one minute Manager“ (New York: Coporight, 1982), 15.

61 Чл., 72 ЗОБ

62 Чл., 73 ЗОБ

63 Чл., 74 ЗОБ

Чланови извршног одбора морају имати добру пословну репутацију и одговарајуће квалификације, које прописује Народна банка. Најмање један члан извршног одбора банке мора активно знати српски језик и имати пребивалиште на територији Републике Србије, а сви чланови извршног одбора морају имати боравиште на територији Републике Србије.⁶⁴

Извршни одбор банке обавља оперативне послове из своје надлежности, који су неопходни за успешно пословање банке, као што су: извршавање одлука скупштине и управног одбора банке; предлагање управном одбору пословне политике и стратегије банке, као и стратегије и политике за управљања ризицима и стратегије управљања капиталом банке и надзире свакодневно пословање банке, за шта је одговоран.⁶⁵ Овде су се помешале надлежности, које су у принципу неспојиве, као што су оперативно извршавање одлука скупштине и надзора свакодневног пословања банке.

Извршни одбор банке има претпостављену надлежност да одлучује о свим питањима која нису у надлежности скупштине и управног одбора банке. Оваква надлежност се даје у ситуацији када није могуће предвидети све послове које обављају органи неког привредног друштва а све у циљу да не би дошло до блокаде у доношењу пословних одлука, због тога што се не зна ко је надлежан за одлучивање по одређеном питању.

6.3. Одбор за ревизију⁶⁶

Одбор за ревизију зове се још и одбор за праћење пословања банке, што указује на његову основну функцију у банци, која се огледа у праћењу пословања банке и запослених у банци.

Одбор за ревизију обавља више послова, међу којима су:

1. анализира: годишње извештаје који се управном одбору банке подносе на разматрање и усвајање; предлоге стратегија и политика банке у вези са управљањем ризицима и системом унутрашњих контрола које се управном одбору банке подносе на разматрање и усвајање; примену и адекватно спровођење усвојених стратегија и политика за управљање ризицима и спровођење система унутрашњих контрола;
2. извештава, управни одбор о својим активностима и утврђеним неправилностима, као и да предлаже начин на који ће се отклонити те неправилности ;

64 Чл., 75 ЗОБ

65 Чл., 76 ЗОБ

66 Чл., 80 ЗОБ

3. разматра улагања и активности банке на основу предлога управног или извршног одбора банке или спољног ревизора банке;
4. предлаже управном одбору и скупштини банке спољног ревизора банке;
5. обавезно предлаже управном одбору банке да отклони уочене неправилности, као и да закаже ванредно заседање скупштине банке у случају да установљене неправилности могу имати теже последице на пословање банке.

6.4. Кредитни одбор и одбор за управљање активом и пасивом

Кредитни одбор одлучује о кредитним захтевима у оквирима утврђеним актима банке и обавља друге послове утврђене актима банке.

Одбор за управљање активом и пасивом прати изложеност банке ризицима који произлазе из структуре њених билансних обавеза и потраживања и ванбилансних ставки, предлаже мере за управљање каматним ризиком и ризиком ликвидности, а обавља и друге послове утврђене актима банке.

7. УНУТРАШЊА КОНТРОЛА БАНКЕ

Банка има обавезу да организује и примени ефикасан систем унутрашњих контрола и обезбеди континуирано праћење ризика којима је банка изложена или може бити изложена у свом пословању, а који се састоји од три функције:⁶⁷

- функције управљања ризицима, која обухвата избегавање ризика од санкција регулаторног тела и финансијских губитака, као и репутациони ризик;
- функције усклађености пословања са којом се прати усклађеност пословања банке са законом и другим прописима, стандардима пословања, процедурама о спречавању прања новца и финансирања тероризма, као и са другим актима којима се уређује пословање банке;
- функције унутрашње ревизије која се огледа у томе да управном одбору банке пружа независно и објективно мишљење о питањима која су предмет ревизије, да обавља саветодавну активност усмерену на унапређење постојећег система унутрашњих контрола и пословања банке и да управном одбору банке пружа помоћ у остваривању његових циљева.

⁶⁷ Чл., 82-87 ЗОБ

8. КАПИТАЛ БАНКЕ

Капитал банке састоји се од основног и допунског капитала, као и других облика капитала које пропише Народна банка и банка је дужна да у свом пословању обезбеди да капитал банке увек буде у висини који нији мањи од динарске противвредности 10 милиона евра према званичном средњем курсу и исти се мора одржавати на прописаном нивоу. Народна банка даје сагласност за подобност кредитних рејтинга које додељује агенција за рејтинг⁶⁸

Пословна банка мора се придржавати и следећег:

1. да не врши расподелу добити исплатом дивиденди, односно других давања из добити банке ако своју ликвидност не одржава у складу са мерама и прописима Народне банке;
2. банка не може стицати сопствене акције, осим ако су их акционари банке понудили у секундарној продаји а продајом тих акција другим лицима нанела би се знатна штета акционарима банке;
3. не сме склапати правни посао чији је предмет давање кредита, аванса, јемства или гаранције банке ради директног или индиректног стицања акција те банке, лица које у њој има учешће или подређеног друштва те банке, као и стицање тих акција средствима обезбеђеним на овај начин, пошто су такви правни послови ништави.⁶⁹

9. УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА БАНКЕ

Банка идентификује, мери и процењује ризике којима је изложена у свом пословању и управља тим ризицима и има обавезу да оснује посебну организациону јединицу у чијој је надлежности управљање ризицима. Ова организациона јединица мора бити одвојена од редовних пословних активности банке.

Банка својим аутономним актима прописује стратегију и политике за управљање ризицима, стратегију управљања капиталом, процедуре за идентификовање, мерење и процену ризика, као и управљање ризицима.

Најзначајнији и најчешћи ризици који могу угрозити рад и стабилност пословања банке су:

- ризик ликвидности, услед неспособности банке да испуњава своје доспеле обавезе;

68 Чл., 23 ЗОБ

69 Царић *et al.*, *Привредно право*, 115. и чл., 25-27 ЗОБ

- кредитни ризик, услед неизвршавања обавеза дужника према банци;
- каматни и девизни ризик и остали тржишни ризици, услед промена каматних стопа и промене девизног курса;
- ризици изложености банке према једном лицу или групи повезаних лица, због тога што је укупан износ потраживања који се односе на то лице или групу повезаних лица најмање 10 % а може бити највише 25% од капитала банке;
- ризици улагања банке у друга правна лица и у основна средства и инвестиционе непокретности банке;
- оперативни ризик, укључујући и правни ризик, као и ризик неодговарајућег управљања информационим и другим технологијама значајним за пословање банке, услед пропуста у раду запослених, неодговарајућих унутрашњих процедура и процеса, неадекватног управљања информационим и другим системима, као и услед непредвидивих екстерних догађаја.⁷⁰

Банка је дужна да изради и Народној банци Србије достави план опоравка.

10. РЕСТРУКТУРИРАЊЕ БАНКЕ⁷¹

Реструктурирање банке спроводи се ради: остваривања континуитета у обављању критичних функција банке; избегавања знатног негативног утицаја на стабилност финансијског система; заштите буџетских и других јавних средстава; заштите депонената и инвеститора; заштите новчаних средстава и друге имовине клијената банке.

Банку је могуће реструктурирати ако је над њом могуће спровести поступак стечаја или ликвидације или поступак реструктурирања, под условом да спровођење тих поступака не доведе до наступања значајних негативних последица на стабилност финансијског система и да се њиховим спровођењем обезбеђује континуитет обављања критичних функција банке.

План реструктурирања израђује Народна банка, поштујући начела:

1. губитке прво сносе акционари банке; повериоци банке сносе губитке након акционара, и то тако да се обезбеди једнак третман поверилаца чија су потраживања у истом исплатном реду у стечајном

⁷⁰ Чл., 28-35 ЗОБ

⁷¹ Чл., 128а – 128ђ ЗОБ

поступку; осигурани депозити су потпуно заштићени до висине осигураног износа утврђеног законом којим се уређује осигурање депозита;

2. чланови органа управљања банком се разрешавају; чланови органа управљања банком и лица на руководећем положају у банци дужни су да обезбеде сву помоћ која је неопходна да би се остварили циљеви реструктурирања; чланови органа управљања банком и друга лица која су допринела да банка више не може да функционише, да одговарају за пропусте у свом раду за штету коју су проузроковали.

11. ОДНОС БАНКЕ СА КЛИЈЕНТИМА

Клијент банке је лице које користи или је користило услуге банке или лице које се обратило банци ради коришћења услуга и које је банка као такво идентификовала.

Банка има више обавеза према својим клијентима, које се огледају у следећем:

- да упозна своје клијенте са општим условима пословања, који представљају листу уговорних одредби (општу сталну понуду), под којом им банка предлаже закључење уговора. Да би се применили општи услови пословања, на њихову примену банка и клијент, приликом закључења уговора, се морају позвати.⁷²
- да клијенту обезбеди информације из пословног односа клијента и банке. Уколико клијент банке сматра да се банка не придржава обавеза из закљученог уговора, приговор на поступак банке може упутити надлежном органу банке, који је у обавези да подносиоцу приговора одговори у разумном року.⁷³ У литератури се наводи да је банка дужна да информисе клијенте, да им пружи савете и да се не меша у послове клијената који морају да остану власници својих одлука а када уочи заблуде клијента дужна је да их упозори на то.⁷⁴
- да чува као пословну тајну податке до којих дође у току обављања послова са клијентима а пре свега оне који се односе на личне податке, финансијско стање и трансакције, као и на власништво или пословне везе клијената те или друге банке и др. Чување пословне тајне не престаје ни када више неко није клијент банке. Подаци

⁷² Мирослав Милосављевић, *Пословно право за менаџере* (Нови Сад: 2012), 9

⁷³ Чл., 17 Закона о заштити корисника финансијских услуга („Сл. гласник Р. Србије“, 36/11 и 139/14)

⁷⁴ Rives-Lange, J.L., et. al., *Droit bancaire* (Paris: 1986), 163.

који представљају пословну тајну могу се открити само уз изричито одобрење клијента, чија се пословна тајна одаје. Заштићени подаци клијента могу се доставити органима који врше јавноправна овлашћења у складу са законом. Банке су дужне да поступе у складу са Законом о спречавању прања новца и финансирању тероризма и податке доставе надлежним органима.⁷⁵

12. ПРЕСТАНАК РАДА БАНКЕ

Банка може престати са радом по више основа који су предвиђени Законом о банкама⁷⁶

Истраживања показују да престанак пословних субјеката не мора да буде условљено неуспехом у пословању.⁷⁷

Поједини аутори,⁷⁸ разлоге за престанак рада банке деле на:

- Добровољне разлоге, као што су:
 - а) Престанак рада банке по основу одлуке скупштине банке након чега се, по одобрењу Народне банке, спроводи поступак добровољне ликвидације банке,
 - б) статусне промене банке, као што су спајање банака и припајање једне банке другој банци.
- Принудне разлоге престанка банке, у које се убрајају:
 - а) одузимање дозволе за рад од стране Народне банке;
 - б) уколико се оснивачка скупштина не одржи у прописаном року;
 - в) када банка не поднесе у законском року захтев за упис у регистар привредних субјеката.

Када је у питању начин престанка банке, тада можемо говорити о престанку у апсолутном и у формалноправном смислу.⁷⁹

У формалноправном смислу, банка може престати када дође до статусне промене (спајање, припајање). До престанка банке променом правне форме није могуће, пошто банка може постојати само у форми акционарског друштва.

⁷⁵ Закон је објављен у „Сл. гласнику Републике Србије“, бр. 20/2009 и каснијим изменама и допунама. 76 Чл., 129 и даље

⁷⁷ Headd, B., „Redefining business; distinguishing between closure and failure“ *Small business economics*, Vol. 21. No 1., (2003), 51.

⁷⁸ Царић *et al.*, *Привредно право*, 120.

⁷⁹ Милосављевић, *Право привредних друштава*, 177.

У апсолутном смислу, банка престаје спровођењем поступка стечаја или ликвидације, у ком случају престаје да постоји банчин материјални и персонални супстрат.

13. ЗАКЉУЧАК

Банка представља је акционарско друштво чији је капитал подељен на акције и има својство правног лица.

Банка је посебни привредни субјект, с обзиром да се може бавити само банкарским пословима професионално и да је њена делатност веома ризична и особена, те подлеже посебном правном режиму.

Банке се могу поделити према делатности на: емисионе (централне) и пословне (комерцијалне) банке. Пословне банке се деле на универзалне и специјализоване.

Оснивачи банке могу бити домаћа и страна правна и физичка лица, који су дужни да обезбеде одговарајућа средства у новцу и у неновчаном облику.

Битан елемент за оснивање банке јесте оснивачки акт који може бити у форми уговора или одлуке, који је сачињен у складу са законом.

После доношења оснивачког акта, оснивачи подносе Народној банци Србије захтев за прелиминарно одобрење за оснивање банке и уколико га добију, даљи поступак је подношења захтева за давање дозволе за рад банке. Када оснивачи добију дозволу за рад банке, исти сазивају оснивачку скупштину банке на којој се: усваја статут; бира управни и извршни одбор банке; усваја програм активности и пословна политика банке и доноси се одлука о првом издавању акција, после чега се банка уписује у привредни регистар.

У банци је дошло до професионализације управљања банком. Утврђени су обавезни органи банке: Скупштина, управни одбор, извршни одбор, одбор за праћење пословања банке (одбор за ревизију), кредитни одбор и одбор за управљање активом и пасивом. Законско решење са којим је утврђена управа банке врло је специфично и не одговара ни моделу који је прихваћен у Закону о привредним друштвима, који се односи на акционарска друштва, нити моделу који је у упоредном праву.

Пошто банка послује са својим клијентима, има и одговарајуће обавезе према њима, као што су: да упозна своје клијенте са општим условима пословања; да клијенту обезбеди информације из пословног односа клијента и банке, као и да чува пословну тајну о подацима до којих дође у току обављања послова са клијентима.

Банка може престати по више основа (разлога): добровољних разлога и принудних разлога, у апсолутном и у формалноправном смислу.

На крају, може се констатовати да у привредном систему Републике Србије постоји солидан нормативни оквир са којим се регулише правни положај банака, као и област банкарства у целини, који треба дограђивати и усавршавати, у складу са правном и пословном праксом земаља са развијеним банкарским системом, а пре свега у области заштите корисника финансијских услуга.

14. ЛИТЕРАТУРА И ПРОПИСИ

- Adam, J.H. „Longman,s Concise Dictionarry og Business English“, *Glazgov*: 1985,
- Арсић, Зоран. *Скупштина акционарског друштва, Право и привреда*, 3-4/98,
- Бејатовић, Милорад. *Банкарско право и хартије од вредности*. Нови Сад: Привредна академија, 2008.
- Бејатовић, Милорад. *Привредно право*. Нови Сад: Факултет за привреду и правосуђе ПА, 2009.
- Blanchard, K. *The one minute Manager*. New York: Coporight, 1982.
- Благојевић, Борислав, *et.al*; *Мала просветина енциклопедија.*, том 3. Београд: 1986.
- Благојевић, Борислав, *et.al*; *Правна енциклопедија*, Београд: 1985.
- Васиљевић, Мирко „Приближавање система управе акционарских друштава у упоредном праву и пракси“, *Правна ријеч*, бр. 24, 2010,
- Васиљевић, Мирко. *Компанијско право*. Београд: Правни факултет, 2006.
- Варга, Синиша. „Упоредно-правни преглед управљачке структуре привредних друштава“, *Право-теорија и пракса*, бр. 5-6, 2008.
- Дабић, Стојан. „Утицај банака на развој привреде“, *Правни живот*, бр. 10, 2005.
- Јанковец, Ивица. *Привредно право*. Београд: ЈП Службени лист, 1999.
- Царић, Славко *et.al*. *Привредно право*. Нови Сад: Привредна академија, 2016.
- Милосављевић, Мирослав. *Акционарско друштво*. Београд: Интермекс, 2006.
- Милосављевић, Мирослав. *Пословно право за менаџере*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студија, 2012.
- Милосављевић, Мирослав. *Право привредних друштава*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студије, 2011.
- Пурић, Свето. „Централна банка и банкарске услуге“, *Зборник радова са научног скупа Право и услуге,са 13. мајског саветовања у организацији Правног факултета у Крагујевцу*, бр. 13, 2017.
- Rives-Lange, J.L, et. al., *Droit bancaire*, Paris, 1986.
- Стојановић, Предраг. „Услуге развојних банака“, *Зборник радова са научног скупа Право и услуге,са 8. мајског саветовања у организацији Правног факултета у Крагујевцу*, бр. 8 2012.

- Хацић, Мирољуб. *Банкарство*. Београд, 2013.
- Headd, B., „Redefining business; distinguishing between closure and failure“ *Small business economics*, Vol. 21. No 1., 2003.
- Закон о банкама („Службени гласник РС“, бр. 107/2005 и измене и допуне у „Службеном гласнику РС“, бр. 91/2010 и 14/2015)
- Закон о народној банци Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005, 44/2010, 76/2012, 106/2012 и 14/2015).
- Закон о улагањима („Сл. гласник РС“, бр. 89/15)
- Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа („Сл. гласник РС“, бр. 93/2014 и 22/2015)
- Закона о упису у регистар привредних субјеката („Сл. гласник РС“, бр. 99/2011 и 83/2014)
- Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма („Сл. гласнику Републике Србије“, бр. 20/2009 и касње измене и допуне)
- Закон о заштити корисника финансијских услуга („Сл. гласник Р. Србије“, 36/11 и 139/14)

LEGAL STATUS OF THE BANK IN COMMERCIAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Miroslav Milosavljević LL.D⁸⁰

Faculty of Legal and Business Studies

Jelena Milosavljević⁸¹

Summary: *Due to the great importance of banks in the economic system and with regard to the basis of banking operations generate public and private interests, the paper studies the conceptual definition of the Bank, the division of banks, the establishment of the bank's management of its work and operations, individualization banks, legal business and termination of the bank. When studying these areas was used primarily normative methods to find out the content of the legal norms governing the banking, primarily in the Republic of Serbia.*

Key words: *bank, establishment, management, activities, risks, capital.*

80 Professor of the Faculty of Legal and Business Studies «Dr Lazar Vrkatić» in Novi Sad, University «Union» in Belgrade. E-mail: m.milosavljevic-ns@hotmail.com

81 PhD student of the Law Faculty of Economics and Justice in Novi Sad